

A toronyőr, akinek a neve fogalom

Lőrincze Lajos a rádiós ötpercek tükrében

Lőrincze Lajos Kodály Zoltán biztatására indította el 1952-ben a Magyar Rádióban az *Édes Anyanyelvünk* című rádióműsort, amelyben ötpercnyi időben foglalkozott napi nyelvi kérdésekkel, érdekességekkel. A műsor csaknem negyven évig örvendett nagy népszerűségnek. A nyelvésznek sikerült olyan formát kialakítania, amely szórakoztatva tanított, egyesítette a nyelvi, irodalmi, művelődési tanulságokat. Sajátos ismeretterjesztő műfajt teremtett. Műsorában a magyar nyelv egy-egy kérdésével foglalkozott, ízesen szép beszédét, kedves hanglegjtését, baráti tanácsot adó stílusát a közönség széles rétegei hallgatták, és nagyon megszerették. A sorozatot negyven éven keresztül kitartóan folytatta szinte halála pillanatáig. Talán nem túlzok, ha azt mondom, hogy Lőrincze Lajosnak ezek a nyelvművelő rádiós ötpercesei legalább annyira ismertek, mint Örkény egyperces novellái. Ezeket a jegyzeteket először *Édes anyanyelvünk* címen adta ki (szerk.: Lőrincze Lajos, írták Lőrincze Lajos, Bencédy József és mások. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961, 507 lap, 202 előadás a Magyar Rádió azonos című előadássorozatából). Gyors egymásutánban két kiadást ért meg a gyűjteményes kötet. Majd 1972-ben megjelent a harmadik, bővített, átdolgozott kiadása is. Lőrincze tanár úr valósággal „intézményesült”. Nagy sikere volt az 1968-ban megjelent *Nyelvőrségen* című könyvének is, amely a rádiós ötpercek nyomtatott formában történő közlésének a folytatása (*Nyelvőrségen*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1968, 453 lap).

Lőrincze Lajos közismertségét a Magyar Rádióban elhangzó *Édes anyanyelvünk* műsorának köszönheti. De nézzük, hogyan vall minderről ő maga: „Az 50-es években a nyelvművelés felé fordult a figyelmem részben azért, mert hajlamaim is erre vittek, részben pedig hát szükségszerűen is. Az Akadémia Nyelvművelő Bizottságának lettem a titkára, majd a Magyar Nyelvőrnek a szerkesztője. Erre az időre visszaemlékezve okvetlenül meg kell említenem a Kodály Zoltánnal való kapcsolatokat. Kodály Zoltán volt az elnöke akkor a Nyelvművelő Bizottságnak, részt vett a Magyar Nyelvőr szerkesztőbizottságának a munkájában, és általában minden érdekelte, ami a magyar nyelvvel, nyelvműveléssel, nyelvi kultúrával kapcsolatban van. Támogatta törekvéseinket, segítette, ötletekkel állt elő, amelyeket vagy sikerült, vagy nem megvalósítani. Sok mindent sikerült. Az ő ötlete volt például az is, hogy rendszeresen tartsunk előadást a rádióban, tehát az *Édes anyanyelvünk*nek most már hamarosan 25. évébe lépő sorozatnak is ő volt a megindítója tulajdonképpen. [...] Néhány könyvmű is keletkezett ebből az időből. Azt mondhatnám, hogy tulajdonképpen életem leglényegesebb része a nyelvműveléssel való foglalkozás volt, hisz munkáim is ezt mutatják, *A nyelv és élet* című könyv, azután az *Édes anyanyelvünk*, *Nyelvőrségen*, amelyek a nyelvművelés elméleti, elvi és gyakorlati kérdéseivel foglalkoznak” (Bolla 1994: 6).

Szende Aladár ekképp emlékezik vissza: „Ez a koncepció (ti. a nyelvművelésnek az a demokratikus igénye, hogy a nyelvhasználat legfőbb jellemvonása a vilá-

gosság, az érthetőség legyen) igazolódik minden művében: az általa szerkesztett Édes anyanyelvünk (1972-ben harmadik kiadásban), előadásainak Nyelvőrségen című kötetének cikkei (1968), tanulmányai az Emberközpontú nyelvművelés című kötetben (1980), valamint a már említett, saját válogatású írásainak gyűjteménye: Megnől az ember szíve (1993). Köteteinek valamennyi darabja és valamennyi még kiadatlan ötperce nemcsak tudományosan helytálló dokumentumai nyelvművelő munkásságának, hanem írói, sőt művészi alkotások a kifejezés szépségével, vonzó derűjével, személyes hangvételével” (Bolla 1994: 16).

Tehát az 1952-es év mérföldkönek számít pályájában, lehetősége nyílik rá, hogy ismereteit a legszélesebb nyilvánosság előtt oszthassa meg másokkal. Mint említettem, hosszú éveket töltött el a rádiónál. 1963-ban a televíziózással is megismerkedett, és hasonló jellegű műsort vezetett, mint a rádióban. Ezek az adások megalapozták, hogy az egész ország megismerkedjen vele, és azzal a tudásanyaggal, amelyet a szülőföldjéről hozott, és soha el nem múló izes magyarságával tárt a nyilvánosság elé. Neve ma is fogalom a köztudatban (M. Tóth 2010).

A Lőrincze Lajosra való emlékezésnek azt a formáját választottam, hogy számba veszem a *Nyelvőrségen* című kötetben megjelent rádiós jegyzeteinek egy részét, megvizsgálom, hogy mennyire aktuálisak napjainkban a körülbelül ötven évvel ezelőtt született gondolatai, mely területeken érvényesek, hasznosak, meg szívlelendők még ma is a tanácsai. Néhány helyen némi szubjektív megjegyzéssel is élek. De tekinthető ez az írás szemelgetésnek, kedvcsinálónak az (újra) olvasáshoz.

A kötet 16 fejezetre tagolódik, és 169 írást tartalmaz. A Bevezetőben írt gondolatai mindenekelőtt megindokolják a címválasztást. Szinte halljuk a hangját, gördülékeny mondatait, kifogástalanul megszerkesztett gondolatait, amelyek teljesen egyértelműek a nem szakmabeli hallgatók, jelen esetben olvasók számára is: „Sok fel-felvillanó ötlet hosszabb-rövidebb ideig tartó izlelgetése után döntöttem a mostani cím mellett. A *nyelvőrség* szót ugyan nem tartja számon Értelmező Szótárunk, a *nyelvőr* közsztót sem, de nyelvészeti, nyelvművelő folyóirat nevében ismeretes, (idestova száz esztendeje) a *Nyelvőr* [...] De eszembe jutott a finn nyelvművelő kiadványsorozat címe is: *Kielivartio*, amely ugyancsak *nyelvőrséget* jelent, s a finn nyelvészek »nyelvőri«, nyelvművelő, nyelvi ismeretterjesztő tevékenységét, tapasztalatait foglalja össze” (5).

Csodálkozással szembesülhetünk azzal, hogy bizony sok minden elhangzott már korábban, olyan, amiről azt gondoltuk, mily korszerű! Íme: „De elavult az a szemlélet is, amely a nyelvi jelenségeket csak a jó és a rossz kategóriáiba tudja beosztani, a nyelvhasználat gazdag sokszínűségében csak a fehéret és a feketét látva. [...] A nyelvi jelenségeket nem önmagukban, hanem felhasználásukban, funkciójukban szemléljük: a régi helyes-helytelen osztályozás helyett szükség szerint azt kérdezzük, mikor, milyen körülmények között, minek a kifejezésére, milyen stílusárnyalatban jó vagy nem jó egyik vagy másik szavunk, kifejezésünk” (6). Magam is tapasztaltam, hogy az ilyen kérdésfeltevők igen-nem választ várnak, az átmenetet, a kettősséget nem szívesen fogadják el. Úgy vélik, a nyelv olyan, mint Victor Hugo regényének, A párizsi Notre-Dame-nak a hősei, akik egy-egy fekete-fehér tulajdonság megtestesítői: az emberi jóságé, tisztaságé, és a sötét

ördögi gonoszságé. Így például Phoebus kapitány töretlen hűséggel ragaszkodik szerelméhez, vele szemben Claude Frolo a székesegyház esperese, ördögi szenvedélyek megszállottja. Tehát aki előadás után megkeres kérdésével, az tulajdonképpen csak idézőjelben kérdező, ugyanis már kész válaszuk van, és csupán megerősítést várnak, és ha nem azt kapják, akkor akár meg is sértődnek. Hogy ez mennyire nem új, Lőrincze Lajos is bizonyítja. Az asszonyoknak arra a kérdésére, hogyan beszéljenek házastársukról, uram vagy férjem, a jeles nyelvész szíve szerint azt válaszolta, mondja ki-ki úgy, ahogy megszokta, ahogy élete párja szereti stb. Ilyenkor azonban senki nem mondta, hogy köszönöm, így teszek, hanem szenvedélyes vitába kezdett, hogy saját véleményét, meggyőződését elfogadtassa. „Tulajdonképpen tehát nem is érdeklődni akart, hanem támogatást, újabb érveket várt már kialakult és nagyon határozott meggyőződéséhez.” Ahhoz, hogy egy öntudatos asszonynak nem ura van, aki uralkodik fölötte, hanem férje (99).

Az első fejezet, a *Régi és új a nyelvben* címet kapta, és mindjárt az első írás (*Finnugor nyelvrokonság*) a mába repít. Hiszen hányszor fölvetődik ma is a kérdés: vajon egy magyar és egy finn ember megérti-e egymást, ha már rokon nyelveket beszélőkről van szó? Lőrincze Lajos szépen végigvezeti válaszában, hogy a két nyelv több ezer évvel ezelőtt elvált egymástól, és ez az idő meglátszik a szavakon is. Majd közérthetően elmagyarázza a hangmegfelelés törvényét, a nyelvek szerkezeti rokonságát, a hangrendi illeszkedést többek között, amely mind-mind a nyelvrokonság bizonyítékai. A *Vannak-e szemei a magyar embernek?* című jegyzet egy ma is élő nyelvművelő babona hátterét mutatja be, és megerősíti, hogy a páros testrészek neve használható egyes és többes számban is. Lőrincze szereti mindig valamilyen helyzethez kapcsolni a problémát, egy keretben elhelyezni (valaki megkérdezte, bizonyos helyen többen vitatkoztak róla, azt kérdezi egyik levélíró stb.), ezzel is közelebb hozza a nyelvi jelenséget és annak megítélését az olvasóhoz. Mindeközben pedig sorra-rendre követik egymást a szépirodalmi idézetek a mondanivaló igazolásául.

Ugyancsak nagy-nagy egyetértéssel olvashatjuk a *Lehetünk őszintélenek?* című írás bevezetését: „Ha egy-egy új jelenség üti fel a fejét nyelvünkben, bizony nagyon ritkán talál szíves fogadtatásra. Jó ideig berzenkedik, tiltakozik ellene a nyelvérzékünk, szokatlannak, furcsának, sőt rossznak találjuk. Csak később békülünk ki vele, amikor már beleolvad a többi megszokott szó és kifejezés közé. Megjelenésükkor valóban mindig szokatlan az új szó, de nem mindig okvetlenül rossz” (34). Az *őszintétlen* szó megítélését taglaló írás ekképp fejeződik be: „A szavak sorsa hát kiszámíthatatlan, de azért a megítélésük dolgában nem szabad csak a »nyelvérzékünkre«, pillanatnyi hangulatunkra hagyatkoznunk” (35). Nyugodtan állapíthatjuk meg: semmi új nincs a Nap alatt.

Sőt maga Lőrincze Lajos is szívesen él új keletű, egyedi kifejezésekkel, a második, *Nyelvjárasi utazások* fejezet első írásának címe: *Sündeföldrajz*. Majd egy „sünseregszemlét” kapunk a szerzőtől, azaz a *sün* elnevezésének különféle nyelvjárasi változataival ismerkedhetünk meg, és a zárómondat is tartalmaz efféle kifejezést: „De a valóságban persze sokkal tarkább a *süntérkép* [a kiemelés tőlem: M. K.], ami talán ennek a hasznos kis állatnak a kedvelt voltát is bizonyítja” (44). Az ebben az egységben olvasható írások forrását az adta többek között, hogy – mint közismert – Lőrincze Lajos is részese volt egy nagyon fontos tudományos

vállalkozásnak, részt vett az MTA Nyelvtudományi Intézetében készülő magyar nyelvjárások atlaszában a gyűjtőmunkájában.

Külön fejezetet kaptak a személynevek a kötetben (*Neves dolgok*), itt is megmutatkozik Lőrincze Lajos sokoldalúsága és alapossága. Igaz, itt már találkozhatunk olyan nyelvi ténnyel, amely mára elavult. De tudjuk, a nyelv változik, és a nevek világa is. Így például *Az első szülői gond: a névadás* című írás azzal indít, hogy sokan panaszzal: az anyakönyvi hivatal elutasította őket, amikor újszülött gyermekük nevét be akarták íratni. Egyszerűen nem létezőnek ítélték a választott nevet, az Angélat! Hol van már a tavalyi hó!– mondhatnánk, azt is megállapítjuk azonban, hogy ez a probléma örökzöld. Ma már a különböző filmsorozatok adják többek között a mintát... Még egy érdekes nyelvi adatra lelhetünk ezen írások olvasásakor: néha férfiakat is hívnak *Katának*. Ez régebben nem volt nagy megtiszteltetés – olvashatjuk a *Katalin* című jegyzetben –, lenézték, aki katicáskodott, katuskodott, azaz konyhai dolgokba, nőknek való foglalatosságba ártotta magát. Ma már – írja Lőrincze Lajos – inkább dicséretszámba megy.

A következő fejezet a *Hogy szólítsam? Hogy nevezzem?* címet viseli. Ma nyelvi hiánynak nevezzük azt a jelenséget, amikor bizonyos foglalkozásneveknek nincs meg a női változatuk. Például a *Nyelvünk és a női egyenjogúság* című írásban olvasható: „Érdekes módon jelentette be 1966. január 20-án a Népszabadság cikkírója, hogy Indira Ghandi lett India új miniszterelnöke. Így volt kénytelen megfogalmazni kommentárját: »India egyik legtehetségesebb állami vezetőjére esett a választás«, noha a nyelv – mint írja – önkéntelenül az *államférfi* szóra jár rá. De mit mondjunk? Ilyen szó, hogy *államnő* nincsen, kerülgetnünk kell hát a valóságot” (87). És ez még napjainkban is megoldatlan probléma, hiszen a *közlegény*, illetve a *legénység* a katonaságnál csak „egyenemű”. Am Lőrincze Lajos itt is hoz egy példát, ezúttal nem a szépirodalomból idézetet, hanem mint fentebb, a napisajtóból: „A Neophite jachtszerű könnyű kis hajó volt, és már hosszabb ideje járta a tengereket, s miután a *legénysége kizárólag nőkből tevődött össze*, meglehetősen nagy feltűnést keltett mindenhol” (87). Hát ha egyszer *leánység* nincs... Viszont fordítva is jelentkezik a hiány, ugyanis a *gépírónő*, *bejárónő*, *varrólány*, *konyhalány* szavaknak pedig hímnemű alakja nincs. Minderről igen alapos részletességgel és bő nyelvi háttérrel olvashatunk. A *Hogyan nevezzük a nőket?* című írásban pedig egy nagyon érdekes esettel ismerkedhetünk meg. Ady a legsikeresebb női írónkat, Kaffka Margitot a következőképpen jellemezte: „Maga, Margitkám, olyan nagy tehetség, hogy már nem is számít nőnek” (92). Hogy ezt dicséretként, bókként, fogadta-e a költőnő, azt nem tudhatjuk. Az azonban biztos, hogy Palotai Boris ekképp vélekedett erről: „Mindig dühbe gurulok, ha egy nőíróról a kritikus dicséretképpen azt írja: »Úgy ír, mint egy férfi«” (92). Aztán az e tárgyú írások sorában sor kerül az *özvegy* és *árva*, valamint az *uram* vagy *férjem* megnevezésbeli dilemmára.

Lőrincze Lajost bárki megkereshette kérdéseivel, ugyanígy tettek az ismert művészek, írók is. Az *Öcsémasszony* című írásból tudhatjuk meg, hogy Psota Irén egy alkalommal, Bornemissza Péter Magyar Elektrájának a próbái alatt kérdezte meg, hogy lehetséges-e, hogy a régi magyar nyelvben nőkre is alkalmazták az *öcs* megnevezést. Elektra ugyanis így beszél a darabban hűgához, Chrysothemishez: „Ments meg, *öcsém*, ments meg az átkozott lator kezéből.” Ezután pedig részletes,

rengeteg adattal alátámasztott magyarázatot olvashatunk arról, hogy igen, szerepelt az *öcs*, a leányok nevezték öccsüknek a fiatalabb leánytestvért.

Lőrincze Lajos igazi filológusként indult minden nyelvi jelenség nyomába, és az efféle munkájában nagyban segítette szépirodalmi olvasottsága is. Az ötödik fejezet *A nyelv zenéje* címet viseli, az itt olvasható írások közül kettő nem rádiós ötperc, hanem az egyik a győri, országos Kazinczy-verseny záróünnepélyén 1967-ben elhangzott beszéd (*Gondolatok a jó magyar kiejtésről*), a másik pedig az egri kiejtési konferencián 1965-ben elhangzott felszólalás.

A *Helyesírás és helyes írás* is azt bizonyítja, hogy a problémakör nem változott a nyelvhasználók körében. „Azt hiszem, nem mondok újságot azzal a megállapítással, hogy a nyelvi viták közül a leghevesebbeket, a leggyakoribbakat a helyesírási kérdések okozzák” (141). Nos, ez ma sincs másképp. Mint ahogy a *j* és az *ly* megléte és írása. A *Régi és mai diákok harca az ly-nal* című írásban egy kisdiák panaszkolta tanár úrnak, hogy sok baja van az *ly*-nal, és nem tudna-e valami jó módszert ajánlani, hogy minél kevesebb hibát kövessen el. Az *ly*-os szavak helyesírása ma is gondot okoz, vannak, akik azt mondják, hogy túl nagy energiát kell befektetni egy igen kis szócsoporthelyesírásának a megtanulásába. S mivel nem jelöl külön hangot az *ly*, ugyanúgy ki lehetne iktatni a helyesírásból, mint ahogy a *ë*-t. (Egy felmérés szerint A magyar nyelv értelmező szótárában 2061 *j*-vel írott szavunk van, és 871 *ly*-nal írott.) A nagy öregek számára ismert az egyik írás címe, afféle szójáték: *Egy bé kevés bé?* Ez Arany Jánosnak egyik szavunk helyes írására vonatkozó szállóigévé lett szabálya: *Egy b kevés b!* Egyik tanítványa füzetébe írta bele Arany nagykorösi tanár korában, hogy a diák a *kevésbé* szó helyes írását jobban megjegyezze. 1954 óta azonban egy *b*-vel írjuk, ennek részletes indoklását kapjuk a jegyzetben.

A hetedik fejezet a *Nézzünk a szavak mögé* címet viseli, és az itt olvasható írások különböző szavak etimológiájával, jelentésével foglalkozik, például a következőkkel: *silabizál, hadakéroz, fersing, nyakaszegett, szíjjártó*. A következő egység témája egyértelmű: *Szólások jól és rosszul*. Lőrincze Lajos számára a gyermekkor és a szülőfalu meghatározó élmény és kifogyhatatlan (nyelvi) kincseshánya volt. Mint ahogy a korábbi írásokban, itt is gyakran előkerülnek a szentgáli emlékek, és az írók közül pedig Illyés Gyula idézése. Az *Elvitték a szilasiak* írás így kezdődik: „A címül írt szólást gyakran hallottam gyermekkoromban s azóta is a Veszprém megyei Szentgálon. Ha valaminek lába kelt, vagy csak nem találtuk, s keresgéltek, nagyanyám (pontosabban: *öreganyám*) azt szokta mondani: elvitték a szilasiak” (205). De kik lehettek azok a szilasiak? A megoldást egy, a Kortárs 1964. augusztusi számban megjelent Illyés-írás adta meg, íme, egy részlet: „Ozórán az én gyermekkoromban az volt a tréfás szólás, ha valami úgy tűnt el a házból, vagy tán úgy emelkedett el: nem jártak itt a szilasiak? S ha valami e gyanúval végleg odalett: Szilasra került. Ezek a fényes lovakkal, féderes üléses kocsikkal vágató tekintélyes gazdák, ezek a gazdagságukról oly híres »polgárok« – nyilván elfogult vélemény szerint – loptak” (205).

S ugyancsak nyilvánvaló a kilencedik fejezet témája: *Mit is jelent?* A szavak jelentése és hangalakja adja a tematikus egységet, az írások címe is elárulja, hogy itt is sikerült az érdekes és érdeklődésre számot tartó szavakat kiválasztani: *Volt-e*

szarva a csodaszarvasnak?, Aki a nők párájában megpárásodik, Szügyön lőtt vadkacsa, Hányféle a sovány ember? Minek van szaga, minek illata?, Egyívású Ivánok.

Óriási volt a közönségkapcsolata Lőrincze Lajosnak. Szinte majdnem minden írása azzal kezdődik, hogy a levélírója kereste meg egy problémával. Ugyanakkor nagy felelősséggel is járt ez a munka, hiszen amit válaszolt, teljességgel elfogadták a kérdezők. Erre a bizalomra bőséggel rászolgált a nyelvművelő, hiszen akár egy írásában is három-négy forrást, szépirodalmi idézetet is felhasznál a téma kibontásához és megmagyarázáshoz. Hiteles és megnyerő nyelvművelői módszer. *A Melyiket válasszam?* című rész jegyzetei a hasonló hangzású szavakat taglalja, valamint egyes kifejezések különböző alakváltozatainak a jelentésbeli vagy egyéb árnyalatbeli különbségét. *A Melyik jobb, a kolbász vagy a kalbász* írás stílusosan ekképp kezdődik: „„Ízes« kérdést kaptam egy dunántúli levelezőmtől. Hogyan is nevezzük helyesen a disznóölés kedvelt termékét: *kolbász*-nak vagy *kalbásznak*” (258). Mivel az értelmező szótár nem elegendő a nyelvi bűvárkodáshoz, így idézi Arany Jánost, Dugonics András gyűjteményéből a „kolbászos” szólásokat, bemutat rengeteg nyelvjárási adatot, míg eljut a végső következtetéshez világos és közérthető okfejtésével. Ez utóbbit meg kell ismételni: világos, közérthető és – tegyük hozzá – hatalmas tudáson alapuló, tudományosan megalapozott, nagyon sok forrást felhasználó minden ötperces válasza. A végén pedig ott a „népi” szemléletű magyarázat mintegy csattanóként: Tabi László, a humorista szerint a két szó között a különbség a következő: „*A kolbászt* kedvelem, de mert a gyomrom érzékeny, *kalbászt* nem eszem; az már egy fokkal fűszeresebb. (Lehet, nem a gyomromnak, hanem csak a fülemnek)” (259).

A Többet ésszel című egységben szerepelnek a nyelvművelő babonákat tárgyaló írások, így például a *sétálóutcáról* szóló jegyzet, amelyben kifejtetik az, hogy ez nem azt jelenti, hogy a Váci utca valamelyik szomszéd utcával sétálgat kart karba öltve. Aztán egy másik írásból választ kapunk arra, hogy lehet-e *felfelé merülni*, valamint egy következőben arra, hogy van-e többnejűség Magyarországon. Az *Össze ne tévessze* nyolc írásában elsősorban a paronimákat tárgyalja a szerző, a *Hogy van helyesen?*-ben pedig elsősorban alaktani kérdésekkel kapcsolatos kétségeket oszlat el. A tizennegyedik egység a *Téves kapcsolat* címet viseli, amely a különböző megfogalmazásbeli döccenőket tárgyalja. A kötetben helyet kap a stilisztika (*Stílusunk szeplői*) és végül *A mesterek példája*, amely Mikes Kelemen, Jászai Marit, József Attilát idézi fel természetesen az írásai, szavai, stílusa segítségével.

Talán nem járok messze az igazságtól, hogy ha azt mondom a kötetben elolvasott írások alapján, hogy Lőrincze Lajos mindig gyűjtött (ez az adat ehhez, az az adat ahhoz az íráshoz lesz jó), fejben mindig írta az ötperceket, és ha valami hiányzott, akkor bűvárkodott.

Záró írásként, a többi egységtől elkülönítve olvasható a *Mikor lesz vége?* című jegyzet. Íme, a nyitó mondata, kérdése a következő: „Van-e valami látható eredménye annak a munkának, amelyet immár sok esztendő óta a nyelv ápolása, pallérozása körül végzünk?” (437). Ez az írás nemcsak válasz a feltett kérdésre, hanem hitvallás és ars poetica is egyben – Lőrincze Lajosé, akinek az arcára most írás közben felpillantottam, ugyanis az íróasztalom fölött a falon középen helyez-

tem el a Lőrincze-díjat, életem eddigi egyik legnagyobb elismerését. Két részletet szó szerint idézek: „Az anyanyelv tudásának a skálája igen széles, szinte felmérhetetlen; nincs ember, aki azt mondhatná, hogy már eljutott a legmagasabb fokra, már nincs többé tennivalója. [...] ahhoz, hogy jelentős, igazán észrevehető változás mutakozzék valakinek a stílusán, nyelvi kifejezőképességén, évek kitartó munkája, tapasztalata, gyakorlata, beidegzése szükséges. Hát akkor ne tartsunk ilyen előadásokat? De igen! Vannak részletkérdések, amelyeket akár egy óra alatt tisztázni lehet, meg lehet oldani, s az is jó segítség, ha egy-egy vitás kérdésben eligazítást adunk, hogy ne zavarja többé a fogalmazót, ne kösse meg a kezét. Meg lehet beszélni egy-egy általánosabb, elvibb jellegű kérdést is. De ami a legfontosabb, felkelthetjük az érdeklődést anyanyelvünk iránt, megmutathatjuk, milyen lehetőségek rejlenek a nyelv helyes használatában, s ezáltal felébredhetjük, fokozhatjuk az igényességet a jobb, szebb nyelvhasználat iránt, ösztönzést adhatunk, hogy tanulmányozzák a nyelvet, tovább fejlesszék nyelvi ismereteiket, tudásukat.” Es hadd idézzem ezen írás utolsó, elkülönített bekezdését: „Vagy tizenöt évvel ezelőtt egy tárgyaláson vettem részt, ahol az egyes kutatási témák kezdetét, befejezését, pénzügyi vonatkozásait beszéltük meg. Volt egy ilyen tétel, hogy: nyelvművelés. Mikor fejeződik be? – kérdezte a gazdasági szakember. Mit válaszolhattam? – Majd ha meghalunk. Meghökkenve nézett rám, azt hitte, tréfálok. Pedig nem tréfáltam, csak nem voltam egészen pontos. Mert akkor sem fejeződik be, csak számunkra.

A »téma« továbbra is időszerű marad” (438).

Elhivatottság és életforma tükrözői a kötetben szereplő rádiós ötpercek. Lőrincze Lajos volt *a* nyelvész, *a* mester sokak szemében, de – tegyük hozzá rögtön – a szolid és a szelíd „nyelvész-mester”, aki a tudományos ismeretterjesztés alázatos szolgálója volt és példaképe ma is, és aki nagy élvezettel végezte ezt a munkát.

Végül térjünk újfent vissza a kötet címére, a Bevezetőben ezt olvashatjuk még: „Aki ma nyelvőrségen áll, nem öldöklő szerszámokkal fegyverkezik fel. Nem fegyveres őr, inkább talán olyan toronyőr, aki helyzeténél fogva messzebb lát, s a magaslatról beszámol tapasztalatairól azoknak, akiknek a szemhatára szűkebb” (6).

Lőrincze Lajossal életemben egyetlenegyszer találkoztam, bemutattak neki, kezét fogtunk. Így a fentiekben olvasható jellemzés csak az írásaiból született, nem személyes tapasztalatból. Remélem, helytálló.

SZAKIRODALOM

- Bolla Kálmán (szerk.) 1994. *Magyar nyelvész pályaképek és önvallomások. 33. Lőrincze Lajos.* (1915–1993). ELTE Fonetikai Tanszék, Budapest. http://bollakalman.hu/Kiadvanyok/NyPFuzetek/PkFuz_PDF/LorinczeL.pdf [letöltve: 2015. 11. 13.]
- M. Tóth Sándor 2010. *Lőrincze Lajos, édes anyanyelvünk leghűbb őre.* http://www.regioregia.hu/index.php?hir_id=4406 [letöltve: 2015. 11. 13.]

Minya Károly
főiskolai tanár
Nyíregyházi Főiskola